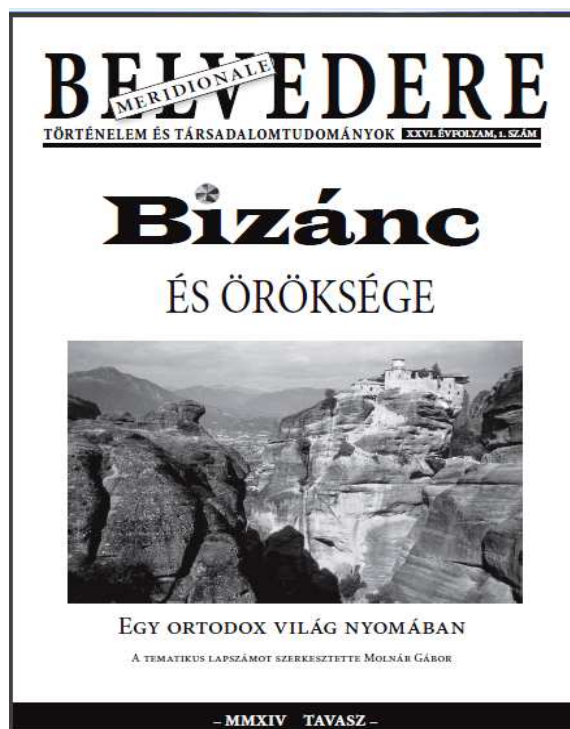

BELVEDERE

Történelem és társadalomtudományok
History and Social Sciences
www.belvedere.meridionale.hu
belvedere@jgypk.u-szeged.hu
szerk@belvedere.meridionale.hu
ISSN 1419-0222 (Nyomtatott)
ISSN 2064-5929 (Online)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

Cím / Title:

Egy tanúságtevő hitvalló, szolgáló, tudományos és papi pálya lezárult: Petrasevics Nikefor József eperjesi görög katolikus kanonok és tudományos kutató (1915–2013)
Passed a Witness of the Faith, Scientist, a Servant of The Lord, True Priest: Nicefor Petrashevich (1915–2013), canon of the Preshov Greek Catholic Eparchy

Szerző / Author:

Földvári, Sándor

DOI 10.14232/belv.2014.1.12

<http://dx.doi.org/10.14232/belv.2014.1.12>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Földvári, Sándor (2014): Egy tanúságtevő hitvalló, szolgáló, tudományos és papi pálya lezárult: Petrasevics Nikefor József eperjesi görög katolikus kanonok és tudományos kutató (1915–2013). *Belvedere Meridionale* XXVI. 1. 118-125. pp

Egy tanúságtevő hitvalló, szolgáló, tudományos és papi pálya lezárult

*Petrasevics Nikefor József eperjesi görög katolikus kanonok
és tudományos kutató (1915–2013) emlékére*

*— Passed a Witness of the Faith, Scientist, a Servant of The Lord, True Priest:
Nicefor Petrashevich (1915–2013), canon of the Preshov Greek Catholic Eparchy —*

Abstract

Decease of the witness of the Faith, a servant of the Lord and a famous researcher of the religious folklore: Nicefor Joseph Petrashevich (1915–2013) distinguished member of the Capitol of Preshov Greek Catholic Eparchy

Born in Čukalovce, East-Slovakia (then Csukalóc, Upper-Hungary) in 1915 as the sixth of the eleven children in the family of a Greek Catholic bishop, he was inspired by his father and elder brother who served the Lord. He studied in the high school (gymnasium) of the Cistercian Order in Eger (Northern Hungary) which provided its pupils with knowledge and deep faith. He became a choir-minister of the Uzghorod Bishopric Basilica where he turned to the examination of folklore traditions reflected in the liturgical chants. Apparently, it was his calling and his findings on the Byzantine chants contributed significantly to the understanding of religious folklore. He was known as a gifted composer and singer too. The Greek Catholic Church was banned in the Soviet Union which obtained Subcarpathia after the World War II, and this church was oppressed in Slovakia as well, so he faced a dilemma: to convert to the Ortodox (Pravoslav) Christianity and live free, or to remain faithful to the Catholic Church and be persecuted. Moreover, he was a coelebs, a priest who did not have a wife (despite the fact that Greek Catholic priests are allowed to have families). Consequently, he could have been elected as bishop, as the higher ranks in the Byzantine Churches are open for monks. The communist authorities offered Pope Nicefor the episcopate of the Slovak Ortodox Church, if he converted to the Ortodoxy. He refused it: “my head does not accept the mithra (bishops’ crone) by leaving my Catholic faith” –he said. As a result, he was imprisoned for more than two years in Slovakia. Later he came to Hungary where could not serve as a parochial priest, but worked as cantor or helping pope in various places and in centres of pilgrimage where performed the liturgy in Church Slavonic which he sang excellently. Continuing his researches in the folk sings in the liturgy and the local traditions of the liturgical chants, he gained a small grant of the Soros Foundation in 1986 and delivered lectures for two semesters at the Department of the Folklore at the Eötvös University in Budapest in 1988–89. His papers have been partially published, but most of them are still preserved as manuscripts in the Institute of Musicology at the Hungarian Academy of Sciences, or even in unknown places worldwide, as he sent his works to his brothers-in-faith to the United States. In his eighties, instead of enjoying the golden days of ageing, he moved to Slovakia in order to serve as a pastor who spoke both Slovakian and Hungarian as mother tongues. He was buried in Szikszó, Hungary where the Greek Catholic Bishop of Preshov and approximately forty popes from Ukraine, Hungary and Slovakia commemorated him on 20 July 2013. Church historians and folklorists honoured his memory as a researcher with a conference on 4 October 2013 in Szikszó. Proceedings are to be published next year. A memorial website about him is open for bloggers: <https://www.facebook.com/groups/Petrasevic.Nikefor.spomienky/>

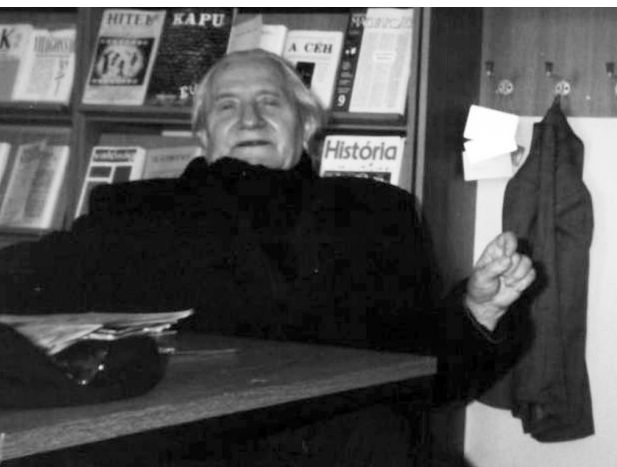

1. KÉP Nikefor atya kutat az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban 1992. március 24-én, Nice pappá szentelésének évfordulóján ❖ A szerző felvételei

A címben felsorolt jelzők már érzékeltetik, hogy átlagosnak semmiképp sem mondható életműre kell emlékeznünk, s éppen ebben rejlik a nekrológ nehézsége: nem szokványos ma már ezeket az értékeket felmutatni. Modern, sőt posztmodern világunkban még a bevallottan hívő, vagy csak a konzervatívabb gondolkodását vállaló személyekben és a magasabb műveltségű, de hétköznapjainkba befásult körökben is fájdalommal kérdezhetjük: ugyan kit érint meg manapság, ha régi kegyetlen idők tanújaként, egy, a hitéért több évig börtönt ült lelkipasztorra emlékezünk? Ez ma nem sikk. Nem illik szenvedésről beszélni, nem társaságba való téma, s az üldözést is vállaló gerinces jellemekről szólni pláne bárdolatlanságnak számít oly korban, ahol a vallás örve alatt a hétköznapiság, a szürkeség, a lelki gyengeség is újra divatossa kezd válni, sokszor épp a hitből és a „trendivé” vált templomjárásból merítve hamis bátorítást. (Azt emlegetni viszont már sajnos nem „trendi”, hogy Jézus Krisztus azt is

mondta: „Kiköpöm a számból a langyosakat” – nem adom meg az igehelyet, mert aki Bibliát olvas rendszeresen, úgyis megtalálja, s akinek nem ismert, az kérdezze meg valamely hitben járó felebarátját, gyümölcsöző beszélgetése lesz.) Ráadásul, hogyan fogadja be az a „rendes” társadalom, amely a konszolidált életet és a polgári értékeket a létezés végcéljának tekinti, és a jól szituált földi létet legfeljebb talán a végrendelet közjegyzői letétjének szintjén (de véletlenül sem transzcendens távlatokban) tudja túllépni – hogyan fogadja, ha valaki még nyolcvanöt évesen is odahagyja biztos otthonát, és elmegy misszióba, többoldalú nyelvismeretével szolgálni a kisebbségi létben még fokozottabb paphiányt? Arra sem igazán figyel oda egy, a szenzációkra, de legalábbis a modern élet problémáira kihegyezett átlagos olvasó, hogy egy törődött, idős ember méltatlan szegénységben, a nyugdíját is nélkülözve tölti el utolsó éveit, súlyos betegségekkel küzdve – hiszen ez már szinte megszokott; a társadalmunk sajnálatos velejárója. Az a tény pedig, hogy ez az elhagyatott, beteg öregember aktív korában a vallásos népének és a bizánci rítusú katolikus, vagyis görög katolikus egyházi zene neves kutatója volt, akit külföldön és a Magyar Tudományos Akadémián is ismertek és tiszteltek – ám aki mégsem a tudományos kutatásaira, még kevésbé megérdemelt pihenésre fordította nyugdíjas éveit, hanem a magyarországi lakását felszámolva, a Szlovákiában élő magyar hívek pásztorolására ment, amíg menni tudott: ez még talán a vallásos körökben is valami kuriózum, semmint példa. Pedig ő példa volt, példakép: ritka nagy kegyelemmel áldott és Istenről hosszú, küzdelmes életen át a börtöntől a tudományos életig változatos módon tanúságot tevő pap.

Petrasevics József egy tizenegy éves gyermek görög katolikus papcsalád hatodik gyermekeként 1915. március 3-án született a mai Čukalovcén (ruszinul Чукалівці), akkori magyar nevein Csukalóc, Csukaháza a Kelet-Felvidéken. Születési adatai két háború ellenére

2. KÉP Nikefor atya talált új tudományos irodalmat kutatásaihoz az Egri Főegyházmezei Könyvtárban

nemcsak a családi hagyományból ismertek, hanem unokaöccse, Petrasevics Dénes utána járt és kimásoltatta a megfelelő plébániai anyakönyvet.¹ Édesapja s bátyja papi hivatását követte. Mint ismeretes, a görög katolikus papok nősülhetnek, a bizánci rítusú liturgiát követik, ám teljes hitbéli közösségben vannak a pápával és a római katolikus egyházal. Az 1646-os ungvári unió kulturális és társadalmi felemelkedést hozott az akkori Kelet-Felvidék és Kárpátalja volt ortodox lakosságának, amennyiben a Rómával történt egyesülés lehetővé tette, hogy a papnövendékek nyugati teológiákon színvonalas műveltséget szerezzenek, így Eger, Nagyszombat, Nagyvárad, illetve Bécs volt a papképzés – és egyben társadalmi elit-képzés – színtere. Már a kezdetektől megfigyelhető, hogy a ruszin lakosság a gyakorlatban kétnyelvű, valamint jelentős a színmagyar anyanyelvű görög katolikusok aránya is. Fontosabb ennél,

¹ Ezért az a szlovák egyházi honlap téved, amelyik azt írja, hogy a családi hagyományból ismertek, ezért bizonytalanok a születési adatok. Nem is adok meg téves linket (csak ha valaki rátalál, tudatában legyen, hogy az hibás), ugyanakkor köszönetemet fejezem ki Petrasevics Dénes encsi görög katolikus parókusnak értékes adataiért.

3. KÉP Nikefor atya és a besenyőtelki kántori munkában utóda, a betegségében tragikusan korán elhunyt Somogyi József beszélgetnek 1992-ben

hogy a kelet-felvidéki görög katolikusok vizsont (Ungvártól egészen a Szepességig terjedt a görög katolikuság!) az egyesüléstől kezdve is már többségükben szlovákok voltak, és éppen ebben a – görög-katolikuság műveltebb részét jelentő – régióban születtek a klasszikus püspök-egyéniségek, mint az Olsavszky-testvérek, Bradács János és Bacsinszky András.² A római katolikus teológiákon az újabb kutatások szerint (a könyvtárak leltárkönyveit, a könyvkereskedelmet és az oktatás levéltári forrásait vizsgálva) megvoltak a görög katolikus növendékek liturgikus oktatásához kellő speciális könyvek is. (A régió görög katolikuságát etnikai s kulturális kérdések szempontjából alapvetően a Kanadában, Toronto Egyetemén működő Paul Robert Magocsi történészprofesszor munkássága összegzi, aki a huszadik század végével bezárólag három magyar szerzőt idéz legalapvetőbb irodalomként: Hodinka Antal,³ Udvari István⁴ és Földvári Sándor⁵ le-

² UDVARI ISTVÁN (1992): *Ruszinok a XVIII. században. Történelmi és művelődéstörténeti tanulmányok*. Nyíregyháza, BGYTKF Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék. 358 p.; 1994., 390 p. (Vasvári Pál Társaság Füzetei 9.)

³ Hodinkáról: UDVARI ISTVÁN (1991): *Hodinka Antal*

4. KÉP Nikefor atya szakmai tanácsokat ad az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban 1992-ben

5. KÉP Nikefor atya gazdag életét meséli az Egri Főegyházmegyei Könyvtárban 1992-ben

véltári kutatásait.⁶ A fiatalabb történelmszociológiai generációból kiemeljük: a huszonegyedik század első évtizedében több szintézis jellegű monográfiát

(1864–1946) munkássága. Különnyomat Hodinka Antal, *Ruszin–Magyar Igetár* című művéből. Nyíregyháza, Görögkatolikus Hittudományi Főiskola. 1–6., III–LXI; UDVARI ISTVÁN (1992): Hodinka Antal – Forscher der ruthenischen Geschichte (1864–1946). *Studia Slavica Savariensia* no. 2. 66–78.; UDVARI ISTVÁN (1994): Anton Hodinka (1864–1946). *Studia Slavica Hungarica* vol. 39. 149–156.

⁴ Róla: ZOLTÁN ANDRÁS (szerk.) (2010): *Udvari István élete és munkássága – Ілубан Удвару: Биографічно-графічний указатель*. Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke. *Studia Ukrainica et Rusinica Nyíregyháziensia* 26.

⁵ Földvári még életben van, ezért összefoglaló tanulmány munkásságáról nem jelenhetett meg; a témánkba vágó főbb publikációit viszont értékelték: BITSKEY ISTVÁN (1997): *Püspökök, írók, könyvtárak: Egri főpapok irodalmi mecénatúrása a barokk korban*. Eger, Heves Múzeumi Szervezet. *Studia Agriensia* 16. Citációk értékeléssel nyolc műre: 97–98., 106.; UDVARI ISTVÁN (2001): „A munkácsi egyházmegye oktatásügye a XVIII. században” In JANKA GYÖRGY (szerk.): *Örökség és küldetés: A Nyíregyházi Görög Katolikus Papnevelő Intézet és a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola alapításának 50. évfordulója alkalmából rendezett tudományos konferencia anyaga*. 2000. október 2–3. Nyíregyháza, Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola. 71–81.; citációk több műre: 75–76.; CUSHING, GEORGE F. (1993): *The Slavonic and East European Review* vol. 71. no. 3. 502–503.; Vö. Magócsi, alábbi jegyzetben.

írt, illetve szerkesztett Végheő Tamás, a Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Egyetem jelenlegi rektora Nyíregyházán.⁷ További részleteket a történelmi háttér vonatkozásában itt nincs terünk említeni, utalunk a jelzett szerzők publikációiban hivatkozott forrásokra.) Amikor tehát Kelet-Felvidéken megszületik a kis Petrasevics József, többnyelvű, többkultúrájú, szlovákul is anyanyelvi szinten értő, de teljességgel magyar identitású papi családban lát napvilágot. Ahol hagyomány volt a papi felmenők és a speciális egyháztörténelmi múlt őrzése, s ez ma is: a görög katolikusoknál a családtörténet és a szűkebb pátria története nemzedékeken át apáról fiúra szállt és hagyományozódik ma is (az eredeti görög katolikusoknál). Ezek a kulturális és nyelvi gyökerek azután jó táplálékot kaptak Egerben, és a (nőtlenül) pappá szentelődött, ez alkalomból a Nikefor / Nicefor nevet felvett ifjú majd jó s

⁶ MAGÓCSI, PAUL ROBERT – POP, IVAN (2002): *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*. University of Toronto Press. főként 111. A könyv online olvasható: <http://www.jstor.org/stable/10.3138/9781442674431>

⁷ VÉGHSEŐ TAMÁS (2011): „...mint igaz egyházi ember...”: A történelmi Munkácsi Egyházmegye görög katolikus egyházának létrejötte és 17. századi fejlődése. Nyíregyháza. *Collectanea Athanasiana*, I. Studia, 4.

gazdag gyümölcsöket termelt Isten igéjének hirdetése, s a görög katolikus kulturális örökség tudományos kutatása terén egyaránt.

Középiszkolai tanulmányait az Egri Ciszterci Gimnáziumban végezte, s ez nemcsak magas oktatási színvonalat, hanem hitbéli tartást is adott növendékeinek.⁸ A családi háttér és az iskola kettős inspirációjaként jelentkezett Krisztus hívása, melyre nemcsak igent mondott, hanem emellett a válságos időkben, a próbák alatt is kitartott. 1941. március 24-én szentelték pappá.

Kettős nyomás nehezdedt a negyvenes évek végétől a görög katolikus áldozópapokra. Mint az Evangélium szolgálói, már papi voltuknál fogva is a kommunista rezsim üldözöttjei voltak. A görög katolikus egyházat még fokozottabban sújtották az üldözések; egyedül Magyarországon engedte működni (már ahogy, megfigyelt és korlátozottan) az állam, a Szovjetunióhoz tartozó Kárpátalján betiltották, Szlovákiában pedig erősen korlátozták, s kezdetben ott sem engedték működését. Ennek részletei kivezetnek bennünket e nekrológ kereteiből; ma már számottevő irodalma van e kérdésnek (utalunk itt Hetényi Varga Károly⁹ vagy Bendász Dániel¹⁰ munkáira¹¹). Petrasevics Nikefor bátyját, Metódot

sem szívelte a szlovák rezsim, ő pedig (mint említettük) börtönben ült a szovjet időkben.¹²

Azt nem hangsúlyozzák eddigi nyomtatott életrajzai, hogy rendkívül nagy kísértés és nyomás érte: felajánlották neki, hogy püspök lehet! Mégpedig a Szlovák Ortodox Egyház püspöke lett volna, ha megtagadja katolikus hitét, és áttér a pravoszláviába (ortodoxia). Sajnos, a kommunista hatalom által akkor bábként vezérelt és a görög katolikusok likvidálására felhasznált ortodox egyház püspöki székét az a hatalom nyújtotta neki, amelynek javaslatait nem lehetett büntetés nélkül visszautasítani. Nicefor kitartott a katolikus hit mellett: „Nem viszkethet a fejem annyira püspöki mitráért, hogy elhagyjam érte apám hitét és a felszentelésben kapott hivatásomat!” – mondta bátran hivatalos köröknek.¹³ No, ha nem viszkedett a feje köpönyegforgatással elnyerhető pravoszláv püspöki koronáért, viszkethetett aztán a börtönörök ütlegeiért, mert ezért a gerinces kitartásáért elítélték és két évre leültették. A kommunista hatalom ügyesen játszott ki az ortodoxokat a görög katolikusok ellen; a két egyház feszültségei ma sem tűntek el

papokról egy nemzetközi sztálinizmus-kutató konferencián Kijevben elhangzott és kiadás alatt lévő előadás: Фельдвари Шандор (2014): Советизация и борьба против церкви на Закарпатье в 1940–1950-х гг. In VI Международная научная конференция «История сталинизма: советские нации и национальная политика в 1920-е – 1950-е годы» 10–12 октября 2013 г. Москва – Киев – New York, Институт истории Украины Национальной академии наук Украины. A konferenciakötet sajtó alatt.

⁸ Az iskoláról és az Egerben két évszázadon át jelenlévő görög katolikus diákokról bővebben: FÖLDVÁRI SÁNDOR (2009): Az Egri Ciszterci Gimnázium szerepe Kárpátalja szellemi életében a 18. században. In Guitmann Barnabás (szerk.): *A Ciszterci Rend Magyarországon és Közép-Európában*. Piliscsaba. 344-354.

⁹ HETÉNYI VARGA KÁROLY (1985): *Akiket üldöztek az igazságért. Papi sorsok a horogkereszt és nyilaskereszt árnyékában*. Budapest.

¹⁰ BENDÁSZ ISTVÁN – BENDÁSZ DÁNIEL (1994): *Helytállás és tanúságtétel. A munkácsi görög katolikus egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai*. Ungvár–Budapest. Tb. irod. uo.

¹¹ Nemzetközi szakirodalomban a magyar szerzők sajnos nem igyekeztek a görög katolikus egyház tragikus sorsát a szélesebb külföldi történész szakma tudatába vinni; vö. újabban a kárpátaljai meghurcolt

¹² „Petrasevics Nikefor Józsefet (*1915), az ungvári szegyh. cölebsz karnagyát 1958. VII. 28. 2. é. ítélték; 1960. IV. 12. szabadult.” *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/U/Ungv%C3%A1r.html> Hozzáférés: 2013.08.18.

¹³ Petrasevics Dénes részletesebb életírása nagybátyjáról a Szikszón rendezett nemzetközi Nicefor-emlékkonferencián hangzott el, de máshol közli szerzője; az emlékülésről vö. CS.I., „Hitvalló tudós pap volt: Petrasevics József Nikeforra emlékeztek Szikszó. *Új Ember* 59. 2013. 41. sz. 6.

nyomtalanul; az „oszd meg és uralkodj!” elvét minden birodalom alkalmazta már a rómaiaktól kezdve.

Először káplán volt Ungvárott (1941-45.), majd Jakubanyban, azután szlovák plébániánkon kiségitő, és 1950-től a zenei tehetségének és kutatásainak hódolt: kiváló énekes, illetve az ungvári székesegyház karnagya lett, akire később komoly tudósok emlékeztek hálával és elismeréssel. Például Árpa István, az Ungvári Egyetem docense és a Hungarológiai Intézet kutatója – már szintén elhunyt –, aki zene-tudományi munkásságából Magyarországon védte meg a kandidátusi fokozatát (és ekkor Budapesten épp egykori karnagyát, Petresevics Nikefort kérték fel szakvéleményezésre), többször, így az 1993-ban Nyíregyházán rendezett Hodinka Antal Emlékkonferencián beszélt régi mesteréről.¹⁴ Akinek egykor az ungvári kórusában énekelt. Ekkor figyelt fel Nikefor atya – mint karnagy – arra, hogy a gazdag bizánci liturgikus egyházi zenében a népi vallásosság, a népi énekek jelenléte is tetten érhető, szigorúan kötött szertartásaik ellenére is. Kutatni kezdte magát az egyházi zenét, és a párhuzamos népi vallási énekeket egyaránt. Ezt a tudományos, papi s karvezetői, sőt zeneszerzői pályát derékba törte a börtön, a hitéért kitarító lelkész elítélése. Mint később erről mesélt nekem (a bérmafiának), amíg elítélve volt, a hittestvérei azért imádkoztak, nehogy korábban szabaduljon, mert akkor nagy valószínűséggel beszervezi a kommunista rezsim. Ennek határozottan ellenállt, sőt még annak is, hogy áttérjen az ortodox egyházba. Sokan inkább ezt vállalták, mint az üldözést, bár a kommunista rezsim egyébiránt az ortodoxokkal sem bánt kesztyűs kézzel, csak éppen őket nem tiltotta be. Nikefor azt is elmesélte, hogy még a saját édesapja is, a görög katolikus pap, felemlítette neki, hogy színleg térjen át ortodoxnak, életét védve, de Nikefor kitarított

amellett a hit és meggyőződés mellett, amit fiatalon vállalt.

A szocializmus éveiben túl sok babér nem termett számára. Magyarországra jött, amelyről a hivatalos eperjesi püspöki nyilvántartás azt írja, hogy a Hajdúdorogi Egyházmegye kötelékébe lépett.¹⁵ Ez csak részben igaz, és nem fedti a valóságot. Nikefor nem lehetett plébánián pap, hanem sok éven át római katolikus kántori munkát végzett Besenyőtelken, illetve kiségitett különböző görög katolikus alkalmakon, és ahol erre szükség volt. Sokat utazott, és folytatni kezdte kutatásait. Az Egeri Főegyházmegyei Könyvtárban idegenvezetőként is dolgozott, ahol már országosan elismert szakértője volt a görög katolikus és a bizánci zenének. Segítségét hálásan köszönték tudományos publikációikban olyan szerzők, akik szerencsésebb sorsot kaptak a Gondviseléstől, így oroszánrésze volt az Egeri Főegyházmegyei Könyvtárban őrzött kéziratok Irmologion hivatalosan Kárpáti László által végzett és az ő nevének közölt kutatásában, aki meg is emlékezett Nikeforról saját publikációiban.¹⁶ Hivatkoztak Nikefor kutatásaira olyan szakemberek is, mint Bartha Elek¹⁷ vagy Barna Gábor¹⁸ (az SZTE Néprajzi és Kulturális

¹⁴ FÖLDVÁRI SÁNDOR (1993): Hodinka Antal Emlékkonferencia Nyíregyházán. *Századok* 127. évf. 3-4. sz. 598–599.

¹⁵ Az Eperjesi Görög Katolikus Egyházmegye új sematizmus szlovákul: <http://www.grkatpo.sk/?schematizmus&show=knaz&id=168>. Hozzáférés 2013.08.18.

¹⁶ KÁRPÁTI LÁSZLÓ (1986): A sajpálfalai irmologion. In Tüskés Gábor (szerk.): *„Mert ezt Isten hagyta...”* Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Budapest, Magvető. 328–347.

¹⁷ BARTHA ELEK (1986): A bizánci liturgia nyomai a néphagyományban. In Tüskés Gábor (szerk.): *„Mert ezt Isten hagyta...”*. Tanulmányok a népi vallásosság köréből. Budapest, Magvető, 312–324.

¹⁸ A Szikszón rendezett emlékkonferencia előadásában személyes kötődéséről és arról vallott, hogy korábban a Debreceni Egyetemen együtt is kutatott Nikeforral, akinek több lappangó néprajzi munkája hézagpótló lenne, ha előkerülne: BARNÁ GÁBOR: Görög katolikus búcsújáráshelyek az egykori Észak-kelet Magyarországon: Petrasevics Nikefor emlékére. In Földvári Sándor (szerk.): *Helytállás a börtöntől a könyvtárig: Tanulmányok Petrasevics Nikefor emlékére*. sajtó alatt.

Antropológiai Tanszék, ill. az MTA–SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport vezetője), akivel a nyolcvanas években az észtországi Tartuban rendezett néprajzi konferencián beszélgettem el Petrasevics Nikefor szakmai érdemeiről. Ő is barátjaként emlegette.

A rendszerváltozás előestéjén a Gondviselés pótolt valamicskét: ösztöndíjat kapott a Soros Alapítványtól a vallásos népének tanulmányozására, s meghívást az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklor Tanszékétől speciálkollégium tartására (még őrzöm hajdani indexemben a Tőle kapott jelest és aláírását). Ez elsősorban Katona professzor, valamint az egyetemen is, az Akadémián is működő Küllös Imola érdeme volt; Küllös professzornő személyesen bátorította – mai szóval menedzselte – Nikefor atyát. Neki köszönhető Nikefor több publikációjának megjelenése.¹⁹ Sajnos, a legtöbb munkája kéziratban maradt, amelyeket gondosan legépelte, illetve kottákkal ellátott, és az egri Eszterházy Károly Főiskola nyomdájában öt-hat példányban beköttette, s így osztogatta.²⁰

Ezeket az írásait, valamint az egykor gazdag magánkönyvtárát részben kimenekítette Amerikában élő s öt mise-adományok formájában segélyező görög katolikus hittestvéreinek, akik értékén becsülték a munkásságát; így hitvalló életéről és kutatásairól is angolul jelentek meg előbb méltatások, mintsem magyarul. Ezeket egri lakásában láttam és olvastam, azután az értékes hagyaték többi darabjának sorsára jutottak.

Szegényes körülményeit nemcsak a sóványka szlovák nyugdíj, hanem a krisztusi szív is okozta: mindenét megosztotta népes

és kérésekkel hozzá forduló rokonságával, és idegenekkel is, amije csak volt. Amikor nyolcvan éven felül ismét visszament Szlovákiába szolgálni, az egri lakását úgy adta ki főiskolás diákoknak albérlésre, hogy „amikor pénzetek van, tesztek az én takarékkönyvembe lakbért” – ám az ifjoncok nem honorálták jó becsülettel ezt a nagyvonalúságot. (Egyszer felkerestem a potyázó bérlőit, és közöltem: ha nem adtok a keresztapámnak lakbért, én teszek benneteket az utcára – de Nice később ezért megfeddett: csakis a krisztusi úton, Sándor testvér, maradj szelíd! Egy csupor mézzel inkább, mint egy hordó ecettel – ezt idézte gyakran Pádúai Szent Antalról, és életére visszaemlékezve, még üldözőire is értette: ha börtönben a fogvatartóinkért imádkoztunk, hogy tartanánk itt a szabadban, csip-csup ügyekben haragot?) Evangéliumi szegénységét a mai papok akár nehezebb sorú része sem képzelheti, krisztusi szívét a hivatalnok-egyház nehezen érezheti. Rozoga Trabantját sokszor az egri főút Felnémet felé emelkedő szakaszán is tolni kellett, és hol volt még onnan Szlovákia!

Nyolcvanas éveinek végén kiköltözött Perbenyikre (szlovákul Příbeník) és a Királyhelmece környéki magyar katolikusokat pasztorálta. Mikor hazalátogatott, sokszor kérdeztem: atyám, leéltél kilenc évtizedet, elszé- dülsz néha hosszú liturgián, hát nem tudnál itthon pihenni? Válasza ez volt: ott a kelet-felvidéki végeken kevés most a magyar pap, és engem hívnak, szeretnek; tudod, majd a sírban pihenek úgyis! Az az életem, hogy szolgáljak, ahol szükség van a szolgálatra – mondta.

A sír előtt sajnos a szikszói rokonainál, és bizony már az ottani kórházban is pihent élete kilencvenes éveinek végén. De, még a kilencven elmúltával, ép testben és ép szellemmel élhette meg, hogy kanonokká nevezte ki őt Eperjes görög katolikus püspöke, aki egyben a szlovákiai görög katolikusok metropolita-érseke.²¹ Nikefor a saját kanonoki

¹⁹ Ezekből kiemeljük: PETRASEVICS NIKEFOR (1990): *Ortodox és görög katolikus vallásos néphagyományok kölcsönhatásai a Kárpát-medencében*. In Fejős Zoltán – Küllös Imola (szerk.), *Vallásosság és népi kultúra határainkon túl*. Budapest, Magyarországi Kutató Intézet. 74–94. Kottamellékletekkel.

²⁰ Kiemeljük ebből PETRASEVICS NIKEFOR (1980): *Paraliturģicseszkije piznyei*. Eger. Kézirat.

²¹ Téves viszont Petrasevics Dénesnek a szikszói konferencián tett kijelentése, miszerint Nikefor tiszte-

beiktatásán koncelebrált, élete kilencvenes éveiben! Ezzel mutatta meg az Úr, hogy a földi liturgiában a „mennyei liturgia” előízét (vagyis az üdvözült életben Isten színélését) élvezzük, így mondhatta volna Nikefor is Pál apostol szavai nyomán: A jó harcot megharcoltam, a pályát végigfutottam, készen vár rám a győzelem koszorúja, melyet azon a napon megad nekem az Úr! A Szikszón 2013. július 22. hétfő délelőtti temetést az eperjesi metropolita-érsek atya végezte, magyar papok és püspökök koncelebrálásával.²² Ezt már a sokat szenvedett és életében az üldözések után sok méltatlan mellőzöttséget is eltűrt Nikefor a hitünk szerint egy boldogabb világból szemlélte, melyben a küzdelmekért elnyeri jutalmát. Bizony, átlagon felül küzdelmes volt a pálya, s nehéz a harc. De, hogy Isten szerint való élet volt, bizonyítja, hogy mind szóval, mind példával egyaránt a legkeményebb időkben is tanúja volt Krisztusnak. Nemcsak azzal, hogy kitartott a börtönben is, hanem azzal, hogy az evangéliumi egyszerűséget a keresztény Tudomány elismert művelésével ötvözte. Jaj, de sokszor elfeledjük, hogy a keresztény hit sohasem jelentheti az együgyű butaságot, hanem igenis a szellemünk állandó művelésére, keresztény kultúránk mélyebb és mélyebb kutatására kötelez! A tudomány sohasem távolít el Krisztustól, csak a korlátolt emberek ostobasága ver éket közénk és Isten közé, hiszen a szellemünk és emberi kultúránk művelése szintén isteni parancs – és ebben (is) adott kö-

vetendő példát Petresevics Nikefor, hetvenkét éves papi működése és kilencvennyolc éves földi pályája során. Másrészt, a nagy szellem, az emelkedett műveltség egyben az evangéliumi egyszerűségre is kötelez, és egyáltalán nem adhat alapot az elefántcsonttoronyba zárkózásra. Petrarsevics Nikefor József görög katolikus áldozópap, az Eperjesi egyházmegye kanonokja, kilencvennyolc éven át egységben élte a hitet, a szellemet, a kutatást és főként a Krisztus melletti rendületlen tanúságtételt.²³ Adja meg Néked (a kutatásban ifjúkori mestermunkának és római létemre tudatosan választott görög pap-bérmakeresztapámnak), drága Nice atya, a jól kiérdemelt győzelmi koszorút az Úr, az Ő színe látásában, amiben hitünk szerint már Te részesülsz!

*

FÖLDVÁRI SÁNDOR

letbeli kanonoki kinevezésére nem lenne adatunk. Nemcsak magam láttam erről dokumentumot Egerben (amit Nikefor mutatott nekem), hanem a vasmi-szejéről megemlékező szlovák egyházi honlap is adja, hogy Nikefor valóban kanonok volt: „Petraševič Nikefor, titulárny kanonik, narodený 7. 3. 1915, 24. 3.2006 - osláv il 65 rokov kňazstva” (azaz: tiszteletbeli kanonok..., ünnepelte papságának 65. évfordulóját). www.schematizmus.estranky.sk/clanky/najdlhsie.html. Hozzáférés 2013.08.18.

²² Temetésről az Eperjesi Görög Katolikus Püspökség honlapján közölt fotóalbum: <http://www.grkatpo.sk/?fotogalerie&id=814>. Hozzáférés 2013.08.18.

²³ Emlékére 2013. október 4-én Szikszó Város Önkormányzata vendéglátásával rendezett püspöki liturgáról és konferenciáról kiadott polgármesteri közlemény: <http://www.szikszo.hu/index.php?mod=content&id=1502> Hozzáférés 2013. 12. 23.